

UMEÅ UNIVERSITET

Umeå Studies in the educational sciences nr 88

En skolmåltid för alla

Normativa måltidsideal, inkludering och elever
diagnostiserade med autismspektrumtillstånd
eller ADHD

Susanna Sandberg

Akademisk avhandling

som med vederbörligt tillstånd av Rektor vid Umeå universitet för
avläggande av filosofie doktorsexamen framläggs till offentligt försvar i

Lindellhallen 2 UB.A.220, fredag den 20 mars 2026 kl. 09:00.

Länk för att delta via Zoom: <https://umu.zoom.us/j/65815883182>.

Avhandlingen kommer att försvaras på svenska.

Fakultetsopponent:

Professor Päivi Palojoki, Helsingfors universitet, Finland

Organisation

Umeå universitet
Institutionen för kost- och
måltidsvetenskap

Dokumenttyp

Doktorsavhandling

Publiceringsdatum

27 februari 2026

Författare

Susanna Sandberg

Titel

En skolmåltid för alla: Normativa måltidsideal, inkludering och elever diagnostiserade med autismspektrumtillstånd eller ADHD

Sammanfattning

Syftet med denna avhandling är att öka kunskapen om skolmåltiden för elever diagnostiserade med autismspektrumtillstånd (AST) eller attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), samt att analysera förutsättningarna för en inkluderande skolmåltid. Studien tar sin utgångspunkt i tidigare forskning som visar att elever med dessa diagnoser kan möta större utmaningar i skolmiljöer och i relation till sitt ätande, än jämnåriga utan diagnos. Trots att det svenska skolmåltidssystemet vilar på principer om likvärdighet genom att servera alla elever en kostnadsfri skolmåltid, är inkludering i sammanhanget utforskat. Avhandlingen är teoretiskt förankrad i socialkonstruktionism och utgår från en social-relationell modell av funktionshinder, där funktionshinder förstås som något som uppstår i samspelet mellan individen och skolmiljön. Inkludering definieras som en demokratisk vision om en sammanhållen skola där alla elever undervisas tillsammans och ges likvärdiga möjligheter, oavsett bakgrund eller behov. Metodologiskt bygger avhandlingen på fem månaders etnografiskt fältarbete genomfört i fyra kommunala skolor i norra Sverige. Det empiriska materialet baseras på deltagande observationer, informella samtal och semistrukturerade intervjuer med fem elever diagnostiserade med AST eller ADHD, tio lärare samt nio personer som arbetar i skolornas skolrestauranger. Även de deltagande elevernas vårdnadshavare intervjuades. Materialet har analyserats genom reflexiv tematisk analys. Resultatet visar att skolmåltiden utgör en komplex fysisk, social och pedagogisk miljö. Skolrestaurangernas fysiska utformning och organisering ställde höga krav på elevernas motoriska kontroll, vilket ökade både risken att spilla mat och att inte "uppföra sig" enligt vuxnas förväntningar. Socialt sågs skolmåltiden både vara ett sammanhang där elever tvingas in i oönskade situationer och, i andra avseenden, som en möjlighet till trygghet och gemenskap. Den serverade skolmåltiden, som präglas av flera samtidiga ambitionsmål och en struktur med begränsad flexibilitet, bidrog till att de deltagande elevernas beskrivna ättsvårigheter blev mer framträdande i skolmåltidsmiljön. Deltagarna uttryckte särskilda utmaningar kopplade till vegetariska eller semivegetariska maträtter, vilka ofta bestod av flera sammanblandade livsmedel. Dessa maträtter avvek också från maträtter de var vana vid hemifrån. Vidare problematiserar avhandlingen individuellt anpassad kost och exemplifierar hur sådana anpassningar ofta var standardiserade snarare än individanpassade, samt att de inte gavs samma erkännande bland skolmåltidspersonalen som kost anpassad för exempelvis allergier. Avhandlingen beskriver också lärares ambitioner om ett inkluderande förhållningssätt under skolmåltiden. Detta förhållningssätt influerades dock av normativa ideal om vad som utgör en "riktig" måltid och ett "normalt" beteende hos elever. I vissa fall kom dessa måltidsideal att forma hur intentioner att stödja elevers olika behov omsattes i praktiken. Skolmåltidspersonalen å sin sida beskrev sig stå i skolmåltidens frontlinje, utan tillgång till den makt och de resurser som krävdes för att förbättra verksamheten, samt med en upplevelse av att vara bortglömda. Sammantaget visar avhandlingen på ett behov av ökad reflektion kring skolmåltidens tillgänglighet samt normmedvetenhet och organisatoriskt ansvar, i arbetet för en inkluderande skolmåltid.

Nyckelord: skolmåltid; skollunch; neuropsykiatrisk funktionsnedsättning; specialpedagogik; elever; lärare; skolmåltidspersonal; funktionshinderforskning; inkludering

Språk

Svenska

ISBN

978-91-8070-900-2 (print)
978-91-8070-901-9 (pdf)

ISSN

2004-8890
(print),
2004-8661
(online)

Antal sidor

98 + 4 delarbeten